

1. Грубник

Коли сімнадцятирічний Карл Росман, якого бідолашні батьки вислали до Америки, бо його спокусила служниця і народила від нього дитину, запливав кораблем, що тим часом уже сповільнював хід, до нью-йоркської гавані, він раптом знову, мов у спалаху сонячного світла, побачив статую богині Свободи, що виднілася вже віддала. Її рука з мечем стриміла, наче щойно занесена, а довкола постаті віяли вільні вітри.

«Ого, яка висока!» — сказав він сам до себе, а тим часом його, що навіть не думав зрушити з місця, аж до бортового поруччя поступово відтіснив натовп носіїв, яких дедалі прибувало.

Один молодик, із яким він побіжно зазнаюмився під час подорожі, кинув, проходячи повз нього:

— Ви що, не збираєтеся висідати?

— А я вже зібраний, — сказав Карл, усміхаючись йому, і хвацько — бо був міцним хлопцем — одним махом висадив собі на плече валізу.

Та поглянувши услід знайомцеві, який, ледь вимахуючи щіпком, уже віддалявся разом з іншими, ошелешено зрозумів, що забув влас-

ну парасоллю вниз, на кораблі. Він мерщій попросив знайомого, що, здавалося, був від цього зовсім не в захваті, хвильку попильнувати його валізу, ще раз як слід розгледівся, щоб повертаючись, знайти це місце, і поквапився донизу. Внизу, на превеликий свій жаль, Карл виявив, що прохід, який вельми скоротив би йому шлях, уперше зачинено, що, ймовірно, пов'язано із висадкою всіх пасажирів на суходіл, тож він мусив марудно пробиратися якимись сходами, що невпинно виринали одні за одними, безконечними поворотами коридорів, крізь якусь порожню кімнату з полишеним письмовим столом, аж поки й справді — позаяк ходив цим шляхом лише раз чи двічі, до того ж завжди у чималенькому товаристві — остаточно заблукав. У своїй безпорадності, а також тому, що не траплялося жодної живої душі, натомість увесь час лише було чутно невпинне човгання тисяч людських ніг, а здала, як відлуння, долинали останні порухи вже зупиненої машинерії, він, не замислюючись, постукав у перші-ліпші дверцята, біля яких зупинився у своєму марному блуканні.

— Таж відчинено, — гукнули зсередини, і Карл із невдаваною полегшею відчинив двері. — Чого грюкаєте, як навіжений? — запитав велетенський чоловіча, ледь підводячи на Карла погляд.

Крізь люк у стелі до жалюгідної кабінки, в якій тісно одне біля одного, немов на складі, стояли ліжко, шафа, крісло і сам той чоловіча, падало тьмяне, давно вже зужите там, нагорі, на кораблі, світло.

— Я заблукав, — сказав Карл. — Під час подорожі якось не помічав цього, але це жахливо великий корабель.

— Ваша правда, — сказав чоловік із якоюсь наче гордістю, не перестаючи вовтузитися із замком маленької валізочки, яку він знову й знову намагався стулити обома руками, домагаючись, щоб замок заклацнув. — Та заходьте вже! — провадив чоловік. — Не стоятимете ж Ви там!

— Я не заважаю? — запитав Карл.

— Ет, яке там заважає!

— Ви — німець? — намагався ще пересвідчитися Карл, бо чимало наслухався про небезпеки, що чигають на прибульців у Америці, надто ж із боку ірландців.

— Та німець, німець, — сказав чоловік.

Карл іще вагався.

Тут чоловік зненацька хапнув клямку, втягуючи Карла всередину через двері, які рвучко зачинив.

— Терпіти не можу, коли зазирають із коридору, — сказав чоловік, знову заходившись біля валізки. — Ходять, кому не лінки, туди-сюди і все зиркають, ну, хіба таке стерпиш?

— Але ж у коридорі нікого немає, — відповів Карл, що стояв, незручно притиснений до підпори ліжка.

— Ну, так, тепер, — сказав чоловік.

«Але ж і йдеться саме про тепер, — подумав Карл. — Непросто з цим чоловіком говорити».

— Лягайте на ліжко, там більше місця, — сказав чоловік.

Карл, як умів, видряпався на ліжко, голосно сміючись зі своєї першої, невдалої спроби перелізти через бильця. Та, щойно опинившись на ліжку, зойкнув:

— Боже милосердний, я зовсім забув про валізку!

— А де вона?

— Нагорі, на палубі, один знайомий її пильнує. Як же його звати? — І Карл витяг із потаємної кишені, яку мати облаштувала йому під підкладкою, візитівку. — «Бутербаум, Франц Бутербаум».

— А вам дуже потрібна та валізка?

— Звісна річ.

— Ну, то чому ви дали її незнайомцеві?

— Я забув унизу парасолю й побіг забрати її, не хотів волочитися з валізкою. А тоді ще й тут заблукав.

— То ви самі? Без супроводу?

— Так, сам.

«Мабуть, мені варто триматися цього чоловіка, — майнула Карлові думка. — Де ще я знайду ліпшого приятеля».

— Ну, от, а тепер і валізку втратили. Про парасолю навіть не кажу. — І чоловік сів на крісло, так, ніби щойно тепер по-справжньому зацікавившись Карловою справою.

— Гадаю, валізку ще не втрачено.

— Блажен, хто вірує, — сказав чоловік і міцно почухав у своєму темному, короткому, цупкому волоссі. — На кораблі звичайно міняються разом із портами. У Гамбурзі ваш Бутербаум іще, може, й допильнував би ту

валізку, а тут за ними вже, либонь, і слід прохолов.

— Треба негайно піти подивитися, — сказав Карл і роззирнувся, як би то звідси звернутися.

— Сидіть, — сказав чоловік і штурхнув його рукою в груди, просто-таки грубо, назад на ліжко.

— А то ж чому? — запитав розгніваний Карл.

— Бо в цьому немає сенсу, — сказав чоловік. — Бо за хвилику і я йду, тож підемо разом. Або валізку вже вкрали, і тоді нема ради, або той чоловік її залишив, і тоді ми тим легше знайдемо її, що корабель цілком спорожніє. І парасолю теж.

— Ви орієнтуєтесь на кораблі? — недовіриливо запитав Карл, і йому здалося, що в цій загалом переконливій думці, що на спорожнілому кораблі тим легше можна знайти речі, криється якийсь підступ.

— Я ж бо корабельний грубник, — сказав чоловік.

— Ви корабельний грубник! — радісно вигукнув Карл, ніби це перевершило всі його сподівання, і, спершись на лікті, ближче до нього придивився. — Якраз перед комірчиною, де я спав із тим словаком, був люк, крізь який було видно машинне відділення.

— Так, я там працював, — сказав грубник.

— Я завжди так цікавився технікою, — мовив Карл, тим часом уже поринувши в якісь

свої думки, — й напевно став би потім інженером, якби не довелося виїхати до Америки.

— А чому ви мусили виїхати?

— Ет, таке всяке! — сказав Карл і відмахнувся рукою від усїєї тієї історії. При цьому він, усміхаючись, подивився на грубника, немовби розраховуючи на поблажливість навіть у тому, в чому не зізнався.

— Мабуть, є на те свої причини, — сказав грубник, і було незрозуміло, чи він хотів цим полегшити, чи відхилити розповідь про причину.

— Тепер і я міг би стати грубником, — сказав Карл, — тепер моїм батькам уже однако-вісінько, ким я стану.

— Мое місце звільняється, — сказав грубник і в цілковитій притомності сказаного запхав руки в кишені, а ноги, обтягнені зіжмаканими, наче шкіряними, сталевосіримистанами, закинув на ліжку і випростав.

Карлові довелося відсунутися до стіни.

— Ви йдете з корабля?

— Саме так, сьогодні ж сходимо з посту.

— Але чому? Хіба вам тут не подобається?

— Та, такі вже обставини, у житті не завжди вирішує те, чи подобається нам щось, чи ні. До речі, маєте рацію, бо мені й не подобається. Ви, мабуть, навіть не збираєтеся стати грубником, але саме тоді найлегше можна ним стати. Отож я вас наполегливо відраджую. Якщо ви хотіли вчитися в Європі, то що вам перешкоджає тут? Американські університети незрівнянно ліпші від європейських.

— Можливо, — сказав Карл, — але в мене майже немає грошей на навчання. Читаю я, правда, про одного, що вдень працював у якійсь крамниці, а вночі вчився, доки став доктором і, здається, навіть бурмістром, та це потребує неабиякої витривалості, хіба ж ні? Боюся, мені її бракує. До того ж я ніколи не був надто добрим учнем, зі школою розпрощався з легким серцем. А тутешні школи, либонь, іще вимогливіші. Англійської я майже не знаю. Та й узагалі, тут люди такі упереджені до чужинців, як мені здається.

— Що, й ви теж уже це відчули? Тоді все гаразд. Тоді ви своя людина. Дивіться-но, ми тут на німецькому кораблі, він належить Гамбурзько-американському пароплавному, чому тоді тут не самі німці? Чому головний машиніст румун? А зветься він Шубаль. У це просто неможливо повірити. І цей псюга знуцається з німців на німецькому кораблі! Не думайте, — йому аж забракло повітря, і він замахав рукою, як віялом, — що я нарікаю аби тільки нарікати. Розумію, ви не маєте жодного впливу й сам бідолашний хлопчина. Але ж це неподобство! — І він кілька разів гримнув кулаком по столу і, гримаючи, не зводив із того кулака очей. — Я служив уже на багатьох кораблях, — і він випалив зо двадцять назв поспіль, ніби то було одне слово, й Карл геть отетерів, — і лише відзначився: мене хвалили, я відповідав уявленню капітанів, ба кілька років навіть був на одному торговельному вітрильнику. — Він підвівся, так ніби це був апогей його життя. — А тут, на цій